

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М. С. Грушевського

hrushevsky.nbuv.gov.ua

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"
<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН – голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО • Сергій ПЛОХІЙ
Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ – головний редактор
Ігор ГИРИЧ – відповідальний секретар
Сергій БЛОКІНЬ • Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО
Галина БУРЛАКА • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Мирон КАПРАЛЬ • Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН
Ігор МЕЛЬНИК • Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦІК
Всеволод НАУЛКО • Світлана ПАНЬКОВА • Руслан ПИРІГ
Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК • Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ
Ярослав ФЕДОРУК • Андрій ФЕЛОНЮК • Варвара ШУЛЬГА

Михайло
ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 16

Серія
РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

(1905—1913)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
“СВІТ”
2012

УДК 94(477)
ББК 63.3(4 УКР)
Г 91

*Випущено на замовлення
Державного комітету телебачення і радіомовлення України
за програмою «Українська книга» 2012 року*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України*

Упорядкування, передмова, коментарі —
Мирон КАПРАЛЬ, Андрій ФЕЛОНЮК

Видавництво "Світ"
<http://svit.gov.ua/>

ISBN 978-966-603-223-5
ISBN 978-966-603-744-5 (т. 16)

© Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України, 2012
© Капраль М., Фелонюк А., передмова, 2012
© Капраль М., Фелонюк А., коментарі, 2012
© Видавництво "Світ", дизайн та художнє
оформлення, 2012

Два останні розділи інтересної статті д[окто]ра Щурата присвячені пізнішим вікам. Тут теж *demonstrandum est* [треба відобразити] сказане про впливи празького інтернату і краківської бурси* на культуру суспільства українського — то значить, на людей, які попадали в ці інтернати, не розірвавши ще зв'язей з своєю суспільністю і національністю, і не розривали їх, перейшовши через сю науку. Останній розділ присвячений спеціальному питанню — де вчився П.Могила в Парижі; автор вказує, що в єзуїтській колегії “La Fleche”, і се, безперечно, інтересно*.

**ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ РУССКИХ ЛЕТОПИСЕЙ,
ИЗДАННОЕ ПО ВЫСОЧАЙШЕМУ ПОВЕЛЕНИЮ
ИМПЕРАТОРСКОЮ АРХЕОГРАФИЧЕСКОЮ
КОМИССИЕЮ. Т. II: ИПАТЬЕВСКАЯ ЛЕТОПИСЬ.
ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ.**

СПб., 1908, ст. 16+938 стовп[ців]+ст. 87+IV in 4°

Се третє видання української збірки літописей, конвенціонально званої Іпатієвською по імені найстаршого з кодексів, зроблено Петербурзькою археографічною комісією. Перше видання — в серії “Полного собрания”, було неповне, бо починалося від 1111 р., зате в додатку мало (хоч покорочену) Густинську компіляцію*. Друге видання вийшло осібно, в вісімку, без Густинської комп[іляції], але мало літопись цілу*. Третє видання вертається до непрактичного початкового кварто, подає літопись також цілу, але теж без Густинської компіляції: вона має ввійти в осібний том “Полного собрания”, призначений для “южнорусских летописей”*.

Щодо самого видання літописі, я тепер обмежуся тільки короткими замітками; може, буду мати можливість іще вернутися до сеї теми.

Як і в попереднім виданні, в основу положено найстарший кодекс Іпатієвський для всієї літописної збірки. Се настільки неоправдано, що в часті останній, галицько-волинський, Іпатський кодекс дає редакцію пізнішу в порівнянні з версією Хлебніковсько-Погодінською, і сю треба було покласти в основу. На се я вказував в своїй праці про Галицько-Волинську літопись (Хронологія подій Галицько-Волин[ської] літописі, 1901)*, і ся праця редакторів видання, акад[еміку] Шахматову, була звісна, але він все-таки пішов старою, протоптаною стежкою.

В варіантах використано код[екси] Хлебніковський й Погодінський. Варіанти Єрмолаївського кодексу, поминеного в 2 вид[анні], подано в кінці тому, в осібнім додатку. Крім того редактор притягнув сим разом іще копію, споряджену при кінці XVIII в. для Нарушевича (теп[ер] в бібл[іотеці] Чарторийських, теки Нарушевича, № 122*). Порівняння переконало його, що се копія з Погодінського кодексу, так що з текстуального погляду він не має

інтересу, і варіантів з нього видавець не наводив. Але копія ся заховала нам при кінці цікаву записку, що читалася при кінці оригіналу (теперішній Погодінський кодекс кінця вже не має); з неї довідуємося, що та копія (теп[ер] Погодінський кодекс) була списана в 1621 р. в Животові, для кн[язя] Стефана Четвертинського* в пам'ятну хвилю відновлення православної єрархії:

“Прежде сего року прыѣхаль в (Животов) Оефанъ божею милостию святого града Єрусалима и всея Палестыны патріарха з Москви до Києва за панованя короля его милости польского Жикгмонта юже третего; в Києвѣ посвятиль митрополита Йова Борецкого, и одѣхаль до козацкого мѣста Терехтемирова, боячи ся, аби од Ляховъ не былъ посланный в заточение. З Терехт(ем) ирова одпровадили его козаки запороские чрез землю Рускую до земли Молдавское, а гды провалили патріарху, теды его милость князь Стефанъ Четвертинский яко благочестивый панъ, державца животовский, з великимъ тумультомъ люду конно потикаль, а духовенства немало собравши ся, пѣшо состретили з крестами и вопровадили в замок животовский, в субботу мясопустную в року 1621, месеца февраля 3 дня. Третего дня по приѣзде поблогословивши всю фамилию княжати его милости Стефана Четвертинского, одѣхаль патріарха; тамже честно одпровадивши его оддали Волохамъ”.

Видно, не вважавав відповідним згадати сей писар, що тоді ж у Животові посвятив патріарх Паїсія Іполитовича на владика холмського — останнього з серії єпископів.

Щодо способу видання тексту, то, безперечно, зроблено воно старанно, але замало історично, а забагато філологічно. Взагалі, видання літописей Петербурзькою археографічною комісією робилися із занадто малим оглядом на потреби історичного ужитку, а тепер з переходом до спеціалістів-філологів ся тенденція ще зміцнилася. Тексти видаються так, якби призначалися до ужитку філологів і тільки; зовсім нічого не робиться для того, щоб улегшити користання з них як історичних джерел істориків. Нічого з того, що практикується при виданні історичних джерел — ніяких відсилачів, порівнянь, вказівок джерел, пояснень річевих — нема тут. А се шкода.

В.ЩЕПКИН. РЕЗНОЕ ДЕРЕВЯННОЕ ТЯБЛО XIII ВЕКА

(Сборник статей посв[ященный] В.И.Ламанскому,
1908, [т.] II, с. 786–791+3 табл.)

Д[обродій] Щепкін публікує дуже інтересну річ, першу в своїм роді. Се дерев'яний, сосновий брус, довгий коло півтретя метра, широкий коло 25 см, різьблений з одного боку. Посередині розп'ятий Христос, з Богородицею й Іваном Богосл[овом] (написі: ІС ХЪ, МАРЬА, ИАНЪ), по двох сторонах ангели (надписі: Х(ЄР)ОВИ(МЪ), СЕРОФИ(МЪ)), далі святі — з правого боку Георгій і Ілля (О ГЮРГИ — невизначно, О ИЛЬА), з лівого — Николай і Варвара (О НИКОЛА, (ВАР(ВАРА)), і на кінцях два фантастичні звірі —

таємного університету (1921–1923). З 1929 р. дійсний член ВУАН. У післявоєнні роки працював директором Львівської Бібліотеки АН УРСР і професором Львівського університету.

Копач Іван (1870–1953) — український релігійний і громадський діяч, педагог, мовознавець, літературознавець. Доктор філософії (1901), голова товариства “Боян” та “Українська бесіда”.

с. 50 Вона розвилася в незвичайно гарячу пору, під час атентату на намісника Галичини... — на знак протесту проти фальсифікацій під час виборів до австрійського парламенту український студент Мирослав Січинський здійснив атентат (вбивство) намісника Галичини графа Анджая Потоцького 12 квітня 1908 р., що призвело до сильної українсько-польської конфронтації.

с. 51 Я не належу до людей, які б мали охоту нахилити in tipus оцінку староруської культури; ставлю її високо (див. т. III моєї “Історії [України-Руси]” ... — теми культури та побуту у княжий період присвячено окремий розділ: *Грушевський М.* Історія України-Руси. — К., 1993 (репринт вид.: Львів, 1905). — Т. III. — С. 333–503.

с. 52 “Слово”, як ми вже знаємо тепер (пор. хоч би його характеристику в тім же III т. “Історії [України-Руси]”), стоїть одною ногою на старій свійській поетичній традиції... — про “Слово о полку Ігоревім” М. Грушевський докладніше написав пізніше окремий нарис у курсі з історії української літератури: *Грушевський М.* Історія української літератури. — К., 1993. — С. 159–221.

...в символікою чисел відсилає до Хальцидія і Нікомоха... — йдеться про: Халкидія або Кальцидія, лат. Calcidius (Chalcidius) — філософа IV ст. н.е., неоплатоніка; та Нікомоха Гераського, грец. Νικόμαχος ὁ Γερασένος — філософа, математика, теоретика музики, що жив у першій половині II ст. н.е.

Сі замітки вважаю потрібним піднести особливо з огляду на плани д[окто]ра Щурата щодо дальших занять в сім напрямі... — Василь Щурат в своїй подальшій науковій кар’єрі не розвинув своїх думок про рівень культури та освіти у княжі часи української історії. Йому належить один з найкращих віршованих перекладів “Слова о полку Ігоревім” сучасною українською мовою, зроблений 1907 р. Очевидно, під впливом цього твору у нього склалося уявлення про загалом високий рівень староукраїнської культури.

с. 53 Тут теж demonstrandum est сказане про впливи правького інтэрнату і краківської бурси... — йдеться про два найдавніші університети, засновані у регіоні Центрально-Східної Європи: Карловий університет у Празі (1347) та Ягеллонський університет у Кракові (1364).

...де вчився П. Могила в Парижі; автор вказує, що в євїтській колегії “La Fleche”, і се, безперечно, інтересно — новіші дослідження показують, що гіпотеза про навчання Петра Могили у Парижі ґрунтується на непевних доказах, див.: Білодід О. Загадка Петра Могили // Київська старовина. — К., 1993. — № 3. — С. 62–63; Шевченко І. Багатолікий світ Петра Могили // Його ж. Україна між Сходом і Заходом. — Львів, 2001. — С. 177 (прим. 2).

Полное собрание русских летописей...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1908. — Т. LXXXV. — Кн. 5. — С. 196–198 (Бібліографія). Підпис: *Грушевський М.*

с. 53 Перше видання — в серії “Полного собрания”, було неповне, бо починалося від 1111 р., зате в додатку мало (хоч покорочену) Густинську компіляцію — Іпатівський літопис був уперше виданий у цій серії у 1843 р., див.: Полное собрание русских летописей. — СПб., 1843. — Т. 2: Ипатьевская летопись. — 377 с.

Друге видання вийшло осібно, в вісімку, без Густинської компіляції, але мало літопись цілу — див.: Полное собрание русских летописей. — СПб., 1871. — Т. 2: Летопись по Ипатскому списку. — 706 с.

...теж без Густинської компіляції: вона має ввійти в особний том "Полного собрания", призначений для "южнорусских летописей" — у цій серії Густинський літопис був виданий тільки нещодавно: Полное собрание русских летописей. — М., 2003. — Т. 40: Густынская летопись / Подг. текста Ю.В.Анхимюка, С.В.Завадской и др. — 199 стр.

...в своїй праці про Галицько-Волинську літопись (Хронологія подій Галицько-Волинської літописі, 1901)... — див: Грушевський М. Хронологія подій Галицько-волинської літописі // ЗНТШ. — Львів, 1901. — Т. 41. — С. 1–72 (передрук у: Його ж. Твори: У 50 т. — Львів, 2005. — Т. 7. — С. 327–387).

...теп[ер] в бібл[іотеці] Чарторийських, теки Нарушевича, № 122 — сучасний архівний пошук: Biblioteka im. Ks. Czartoryskich, Teki Naruszewicza, rps. 122.

с. 54 ...копія (теп[ер] Погодінський кодекс) була списана в 1621 р. в Животові, для кн[язя] Стефана Четвертинського... — князь Стефан Святополк Четвертинський (1577–1655) — брацлавський підкоморій у 1629–1655 рр. (Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). — К., 1993. — С. 314).

В.Щепкин. Резное деревянное тябло XIII века...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1908. — Т. LXXXV. — Кн. 5. — С. 198–199 (Бібліографія). Підпис: Грушевський М.

Щепкін Вячеслав Миколайович (1863–1920) — російський славист, мовознавець, палеограф та історик давньоруського мистецтва. Працював хранителем Імператорського російського історичного музею.

Материалы для словаря древнерусского языка по письменным источникам, труд И.И.Срезневского...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1908. — Т. LXXXVI. — Кн. 6. — С. 223 (Бібліографія). Підпис: Г[рушевський] М.

с. 55 Монументальна праця Срезневського, оброблена його донькою... — йдеться про Ольгу Ізмаїлівну Срезневську (1845–1930) — письменницю, перекладачку, мовознавця. За участь у виданні праці свого батька 1896 р. була обрана членом-кореспондентом Петербурзької академії наук.

Полное собрание русских летописей, т. XVII...

Публікується за виданням: ЗНТШ. — Львів, 1908. — Т. LXXXVI. — Кн. 6. — С. 224–225 (Бібліографія). Підпис: Грушевський М.

с. 55 ...план видання русько-литовських літописей, прийнятий нею ще в 1860 р. — у цій же серії вийшли нові матеріали, доповнення до виданого тому литовсько-білоруських літописів, див.: Полное собрание русских летописей. — М., 1975. — Т. 32: Хроники: Литовская и Жмойтская, и Быховца; Полное собрание русских летописей. — М., 1980. — Т. 35: Летописи белорусско-литовские. Основна література з цієї тематики: Сушицький Т. Західно-руські літописи як пам'ятки літератури. — К., 1921. — Ч. 1; Чамярыцкі В.А. Беларускія летапісы як помнікі літератури. — Мінск, 1969; Семянчук А.А. Беларускія летапісы і польскія хронікі. — Гродна, 2000.

с. 56 Не буду входити в саму методу видання цього корпусу; може, матиму спомогу зробити се ширше на іншій місці — про литовсько-білоруські літописи М.Грушевський подав бібліографічний огляд, див.: Грушевський М. Історія України-Руси. — К., 1993 (репринт вид.: К., 1907). — Т. IV. — С. 424–425. Пізніше він детально розглянув основні литовсько-білоруські літописи щодо структури, походження, культурних впливів: Грушевський М. Історія України-Руси. — К., 1995 (перше видання: К., 1927). — Т. 5. — Кн. I. — С. 185–209. Проте ще у 1895 р. він видав розвідку про літописний твір "Похвалу великого князя Вітовта" (републікація з коментарями О.Русиної: Грушевський М. Твори: У 50 т. — Львів, 2003. —

ЗМІСТ

с. текстів с. ком.

М.Капраль, А.Фелонюк. РЕЦЕНЗІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО У 1905–1913 рр. V

Розділ I. ПРАДАВНЯ ІСТОРІЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: АРХЕОЛОГІЯ, МОВОЗНАВСТВО

Евг[ений] Иванов. Херсонес Таврический и его историческая судьба...	1	162
К.А.Иностранцев. О древнеиранских погребальных обычаях и постройках...	2	163
Herman Hirt. Die Indogermanen, ihre Verbreitung, ihre Urheimat...	3	163
O.Schröder. Sprachvergleichung und Urgeschichte...	4	164
Eduard Meyer. Geschichte des Altertums...	6	165
Ernst von Stern. Die griechische Kolonisation am Nordgestade...	6	166
E.Täubler. Zur Geschichte der Alanen...	7	166
В.В.Латышев. Повтика. Изборник научных и критических статей...	7	166
J.Marquart. Untersuchungen zur Geschichte von Eran, II...	8	167
H.Hirt. Untersuchungen zur indogermanischen Altertumskunde...	8	167
А.А.Миллер. Раскопки в районе древнего Танаиса...	9	167
Э.Р. фон Штерн. К вопросу об эллинистической керамике...	10	168
Э.Р. фон Штерн. Краткий отчет о раскопках на о. Березани в 1908 г...	10	168

Розділ II. СХІДНА ЄВРОПА В СЕРЕДНЬОВІЧЧІ: АНТРОПОЛОГІЯ, АРХЕОЛОГІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ЕТНОГРАФІЯ

Д.Иловайский. Вторая дополнительная полемика по вопросам варяго-русскому и болгаро-гуннскому...	12	168
Dr. R.F.Kaindl. Studien zu den ungarischen Geschichtsquellen, I—XVI...	12	169
Wł. Demetrykiewicz. Groby wykute w skałach Galicyi wschodniej...	14	169
Супрасльская рукопись, труд Сергея Северьянова, том I...	14	170
Симеона Метафраста и Логовета списание мира отъ бытія...	15	170
K.Rhamm. Ethnographische Beiträge zur germanisch-slawischen...	15	171
R.Meringer. Wörter und Sachen, I—V...	16	171
Фр.Ф.Вестберг. К анализу восточных источников о Восточной Европе...	16	171
В.Истрин. Греческий оригинал болгарского перевода хроники Георгия Амартола...	19	172
Максим Ковалевский. Социология, т. II...	20	172
Die Chasaren. Historische Studie von Hugo Freiherrn von Kutschera...	20	173
С.П.Шестаков. Очерки по истории Херсонеса в VI—X веках...	22	174
Ю.Д.Талько-Гринцевич. Опыт физической характеристики восточных славян...	23	174
L.Niederle. Slovanské starožitnosti, oddil kulturni...	24	175

Розділ III. КИЇВСЬКА РУСЬ: ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА, ДЖЕРЕЛА

П.В.Голубовский. Где находились существовавшие в домонгольский период города...	26	175
Tadeusz Wojciechowski. Szkice historyczne jedynastego wieku...	28	176
В память двадцатипятилетия С.-Петербургского археологического института (1878—1903)...	28	176
Лекции и исследования по древней истории русского права В.Сергеевича...	29	177
Русская правда в четырех редакциях...	30	178
Материалы для словаря древнерусского языка...	30	178
Курс русской истории проф. В.Ключевского, часть I...	31	178
Радзивилловская или Кенигсбергская летопись...	34	179
А.А.Шахматов. О так называемой Ростовской летописи...	37	180

Полное собрание русских летописей, изданное.....	38	181
Н.П.Павлов-Сильванский. Символизм в древнерусском праве... ..	38	181
Г.Тельберг. Несколько замечаний о междукняжеских сменах в древней Руси... ..	39	182
А.А.Шахматов. Толковая Палея и русская летопись.....	39	182
И.М.Ивакин. Князь Владимир Мономах и его поучение, часть первая... ..	40	182
А.И.Соболевский. Древняя переделка Начальной летописи... ..	41	183
Замечательная эпоха древнерусской жизни, очерк д-ра политической экономии В.В.Святловского... ..	41	183
Потомство Рюрика. Материалы для составления родословий... ..	42	183
Проф. М.Н.Ясинский. “Село” и “вервь” Русской правды.....	43	183
Borys Kolomanowicz, królewicz węgierski (1105—1158)...	44	184
Aleksander Brückner. Próbkі najnowszej krytyki historycznej... ..	44	184
В.Г.Ляскоронский. Русские походы в степи... ..	45	184
Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси... ..	47	185
Д[окто]р В.Щурат. Українські джерела до історії філософії.....	50	185
Полное собрание русских летописей... ..	53	186
В.Щепкин. Резное деревянное тябло XIII века... ..	54	187
Материалы для словаря древнерусского языка по письменным источникам, труд И.И.Срезневского... ..	55	187
Полное собрание русских летописей, т. XVII.....	55	187
А.Шахматов. Разыскания о древнейших русских летописных сводах... ..	56	188
Б.А.Романов. Смердый конь и смерд.....	60	188
П.Голубовский. Интересный юридический случай конца XI века.....	60	188
Д.В.Айналов. Очерки и заметки по истории древнерусского искусства... ..	61	189
П.В.Голубовский. Историческая карта Черниговской губ[ернии] до 1300 г.	62	189
Ө.Браун. Шведская руническая надпись... ..	62	189
Н.П.Кондаков. Изображения русской княжеской семьи.....	63	190
Труды В.Г.Васильевского.....	64	190
Полное собрание летописей... т. XX.....	65	190
Повесть временных лет по Лаврентиевскому списку... ..	66	191
Полное собрание русских летописей... т. XIV.....	66	191
Ө.Корш. Владимировы боги... ..	67	191
С.А.Корф. Древлянский князь Мал.....	68	192
А.Шахматов. Корсунская легенда о крещении Владимира... ..	70	192
Станислав Рожнецкий. К истории Киева и Днепра в былевом эпосе... ..	73	193
Владимир Пархоменко. Древнерусская княгиня святая равноапостольная Ольга (вопрос о крещении ее).....	73	193
В.Ө.Миллер. К вопросу о возрасте и козачестве Ильи Муромца... ..	75	193
С.Сыромятников. Древлянский князь и варяжский вопрос.....	75	193
Б.М.Соколов. Непра река в русском эпосе... ..	76	194
Розділ IV. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ		
(XIV—XVIII ст.)	77	194
Dr. Stanisław Kutrzeba. Starostowie, ich początki i rozwój do końca XIV w.	77	194
И.В.Якубовский. Земские привилеи Великого княжества Литовского... ..	78	194
Ludność wieśniacza ziemi halickiej w wieku XV... ..	78	195
Русско-еврейский архив... ..	79	195
И.И.Лаппо. Великое княжество Литовское.....	80	195
Despre snejii români de J.Bogdan... ..	81	196
Литовская метрика, том первый... ..	82	196

П.А.Гильтебрандт. Старинные описи Литовской метрики... ..	83	196
М.В.Довнар-Запольский. Крестьянская реформа в Литовско-Русском государстве... ..	83	196
Sąd wyższy prawa niemieckiego na zamku sanockim.... ..	84	197
И.Малиновский. Рада Великого княжества Литовского.... ..	84	197
М.Довнар-Запольский. Очерки по организации западнорусского крестьянства в XVI веке... ..	85	197
Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym... ..	87	198
Pieniądz i przewrót cen w XVI i XVII wieku w Polsce... ..	89	199
Walka o Bałtyk, napisał Adam Szelągowski.... ..	91	200
[Болсуновский К.В.]. Автономные монеты Галицкой Руси... ..	92	200
Ф.М.Уманец. Князь Константин-Василий Острожский.... ..	92	201
Kazimierz Pułaski. Stare osady w ziemi Kamienieckiej.... ..	93	201
Powiat Mohylowski w gubernii Podolskiej... ..	94	201
O.Balzer. Historia ustroju Polski... ..	95	202
Sądownictwo królewskie w pierwszej połowie rządów Zygmunta Starego.... ..	96	202
Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia... ..	97	202
Zur Geschichte der alten Handelsstrassen... ..	97	203
Antoni Prochaska. Urywki z dziejów XIV wieku.... ..	98	203
Antoni Prochaska. Unie Kalmarska i Jagiellońska... ..	99	203
Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej... ..	99	203
Fr. Giedroyc. "Causus notabilis"	101	204
Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch... ..	101	204
В.А.Розов. Значение грамот XIV и XV веков.... ..	102	204
Hansisches Urkundenbuch, herausgegeben vom Verein für hansische Geschichte... ..	104	205
Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch... ..	104	205
Corpus iuris polonici, sectionis primae privilegia, statuta.... ..	105	205
Архив Юго-Западной России.... ..	106	206
Monografia XX. Sanguszków oraz innych potomków... ..	109	206
D[octo]r Fryderyk Papée. Polska i Litwa na przełomie wieków średnich... ..	110	207
Zbory i senatorowie protestantscy w Dawnej Rzeczypospolitej... ..	112	208
С.А.Пташицкий. Иван Федоров. Издания Острожской Библии.... ..	113	208
Андрій Яковлев. Намістники, державці і старости.... ..	114	209
В.Г.Ляскоронский. К вопросу о битве кн. Витовта с татарами.... ..	114	209
Н.Петров. О новооткрытой киевской монете XIV века... ..	115	209
Я.И.Смирнов. Рисунки Киева 1651 года по копиям... ..	116	210
Tadeusz Korzon, Dzieje wojen i wojskowości w Polsce... ..	117	210
Adam Chmiel. Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce... ..	118	211
Scriptores rerum polonicarum, t. XXI... ..	118	211
Памятники сношений Московского государства с Польско-Литовским государством.... ..	119	211
Материалы по истории русской картографии... ..	120	211
Розділ V. ІСТОРІЯ КОЗАЦТВА ТА ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	122	213
Е.Ткаченко-Петренко. Думы в изданиях и исследованиях.... ..	122	213
А.М.Лазаревский. Малороссийские посполитые крестьяне... ..	123	213
М. Халанский. Малорусская дума про Байду... ..	123	214
А.В.Стороженко. Новые подробности к биографии запорожского гетмана Яна Оршовского... ..	124	214
Я.П.Новицкий. Описание границ и городов бывшей Азовской губернии... ..	125	214

Norblin, napisał Zygmunt Batowski.....	125	214
В.Мякотин. Очерки социальной истории Малороссии...	127	215
Іван Джиджора. Економічна політика російського правительства супроти України...	128	215
Розділ VI. ІСТОРИКО-ЦЕРКОВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	130	216
Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi.....	130	216
Курс церковного права проф. А.С.Павлова...	131	216
А.И.Яцимирский. Григорий Цамблак, очерк его жизни...	131	216
Wł. Abraham. Udział Polski w soborze Pizańskim 1409...	132	216
А.Д.Щербина. Литературная история русских сказаний о Флорентийской унии...	132	216
Г.И.Маркевич. Выборное начало в духовенстве...	133	217
Памятники древнерусского канонического права...	134	218
Святий Климент у Корсуні, причинок до історії...	135	218
А.И.Лотоцкий — На повороте.....	136	218
П.Н.Жукович. Брестский собор 1591 года...	137	219
А.Стороженко. О существовавших в г. Киеве римско-католических храмах...	138	219
Проф. П.Н.Жукович. Первое вмешательство западнорусских казаков в сеймовую борьбу с церковной унией.....	139	220
П.Н.Жукович. О неизданных сочинениях Иоасафата Кунцевича...	142	221
П.Н.Жукович. Протестация митрополита Юва Борецкого...	143	221
Русское Забужье (Холмщина и Подляшье).....	144	222
А.Л.Бертье-Делагард. К истории христианства в Крыму...	144	222
Картины церковной жизни Черниговской епархии.....	145	222
М.Приселков. Митрополит Иларион, в схиме Никон.....	146	222
М.Д.Приселков. Афон в начальной истории Киево-Печерского монастыря...	147	223
Розділ VII. МОСКОВІЯ І РОСІЯ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ	149	223
Древности русского права... В.Сергеевича...	149	223
История русского права, выпуск первый.....	150	223
П.П.Мельгунов. Очерки по истории русской торговли...	150	224
А.А.Макаренко. Канун по сибирским селениям...	151	224
Н.Дашкевич. Смена вековых традиций...	151	224
Н.В.Султанов. Останки Якутского острога.....	153	225
Розділ VIII. РІЗНЕ: РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ	154	225
В.Горленко. Отблески. Заметка по словесности и искусству...	154	225
Волынская губерния, географическо-исторический очерк...	154	225
Bibliografia historii polskiej.....	155	226
Mitteilungen der k[aiserliche]-k[oniglich] Zentral Kommission...	156	226
А.К.Сержпутовский. Очерки Белоруссии, I—IV.....	157	227
Етнографічний збірник... т. XXII.....	157	227
Етнографічний збірник... т. XXIV.....	158	227
Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne.....	159	228
С.Рудницький, проф. Львівського університету.....	159	228
Н.И.Петров. Очерки из истории украинской литературы.....	161	228
КОМЕНТАРІ	162	
ПОКАЖЧИК	230	
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ	245	